

Katarzyna Wojan, *Język fiński w teorii i praktyce*,
Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2016, 310 ss.

Nie możemy dziś, jak sędzę, narzekać na nadmiar opracowań naukowych tego typu, który zaproponowała polskiemu czytelnikowi Katarzyna Wojan, autorka dzieła *Język fiński w teorii i praktyce*. Lecz nawet wtedy, gdybyśmy znaleźli się w sytuacji dość komfortowej, to jest nasycenia piśmiennictwem naukowym na temat języka fińskiego, dana książka i tak wyróżniałaby się na tle pozostałych swoimi walorami kompozycyjnymi, zawartością merytoryczną i nieskrywaną fascynacją autorki przedstawianą problematyką. Zdaniem Wojan na temat współczesnego języka fińskiego napisano wprawdzie kilka wartościowych prac, ale powstały one przede wszystkim w samym języku fińskim, innych językach zachodnioeuropejskich oraz w języku rosyjskim. Odczuwamy zatem całkowity brak dzieł polskojęzycznych, w których odślonięto by w miarę pełny – teoretyczny i praktyczny – wizerunek danego języka naturalnego.

Od strony kompozycyjnej na recenzowaną pracę złożyło się dziesięć rozdziałów, zróżnicowanych pod względem objętości i zakresu merytorycznego. W powziętych przez profesor Wojan rozwiązaniach dostrzegam pewną – udaną zresztą – próbę optymalizacji narracyjnej, polegającą na zręcznym dopasowaniu rozległości problematyki do wagi zagadnienia i własnych zainteresowań naukowych piszącej. Tekst rozpoczyna *Przedmowa*, po niej pojawiają się kolejno rozdziały, które odślaniają teoretyczne i praktyczne aspekty języka fińskiego, jak: *I. Pochodzenie języka fińskiego*, *II. Języki fińskiej diaspory i enklaw*, *III. Języki fińskie w Finlandii*, *IV. Fińskie dialekty*, *V. Dyglosja w języku fińskim*, *VI. Fińskie języki skonstruowane*, *VII. Osobliwości języka fińskiego*, *VIII. Praojczyzna Ugrofinów*, *IX. Pierwsze fińskie pomniki piśmiennictwa* i *X. Kontakty językowe polsko-fińskie*. Dzieło zamykają części towarzyszące: *Wykaz skrótów*, *Bibliografia*, *Spis rysunków*, *Spis tabel*, *Indeksy nazwisk*, *etnonimów* oraz *Indeksy terminów: polskich, fińskich, saamskich, szwedzkich, węgierskich i angielskich*.

W *Przedmowie* autorka zarysowuje nie tylko pobudki, które wyzwoliły jej inicjatywę badawczą, lecz także obecną sytuację socjolingwistyczną języka fińskiego i najnowszy stan badań literaturowych. Podstawowym powodem zajęcia się przygotowaniem monografii jest, jak sama pisze, „dotkliwy brak odpowiedniej literatury przedmiotu dla polskojęzycznego odbiorcy, i to takiej, która zawierałaby kompleksowy opis struktury i specyfiki języka fińskiego w różnorodnych aspektach – typologicznym, gramatycznym, leksykologicznym, socjolingwistycz-

nym, lingwokulturologicznym”. Z dokonanego przez profesor Wojan rozpoznania literaturowego wynika, że istnieje i wzrasta zapotrzebowanie tego typu, ponieważ zwiększa się stale w Polsce popularność studiów fennistycznych, prowadzonych obecnie w trzech ośrodkach akademickich: Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytecie Warszawskim oraz w macierzystej uczelni autorki – Uniwersytecie Gdańskim.

Profesor Wojan uwypukliła w swojej książce kwestie socjolingwistyczne, co stanowi cenną nowość badawczą, sygnalizując jednocześnie własne preferencje eksploracyjne oraz przekonania o ścisłym powiązaniu procesów językowych z rozwojem społeczeństwa i nosicieli danego języka naturalnego. Autorka podkreśliła znikomość nie tylko świeżej, ale w ogóle szerokiej wiedzy o współczesnej sytuacji językowej języka fińskiego, którą nazwała „socjolingwistycznym rozziwem fińskiego”. Jak dodała, geografia i historia przesądziły o pluricentryczności języka fińskiego i jego silnym zróżnicowaniu terytorialnym. Zawartość określonych rozdziałów danej monografii przekonuje, że mamy dzisiaj do czynienia z wieloma odmianami fińszczyzny, w tym również odmianami imigranckimi. „Fiński ewoluuje, jego dialekty trwają i mieszają się, etnolekty fińskie oddalają się od siebie, tworzą się nowe lekty, pidżyny, zaś fascynaci i idealisci konstruują na bazie fińszczyzny konlangi” – twierdzi nie bez racji autorka. Wskazuje, że w Finlandii obserwujemy występowanie zjawiska dyglosji, w którym silnym konkurentem fińskiego standardu językowego stał się fiński język mówiony. Na „stan” współczesnego języka fińskiego, a dokładniej języków fińskich – gdyż, jak zaznacza profesor Wojan, nie ma „ściśle zdefiniowanego języka fińskiego” – ma wpływ najnowsza sytuacja społeczna, polityczna, gospodarcza i kulturowa, w jakiej od pewnego czasu znajduje się Europa, która nie radzi sobie z ruchami migracyjnymi, co z kolei sprawia, że nawet państwa stosunkowo hermetyczne, do jakich zalicza się tradycyjnie Finlandię, są zmuszone do zdecydowanego reagowania na ważne społecznie i politycznie wydarzenia migracyjne w świecie. Nie dziwi zatem fakt stosunkowo dynamicznej europeizacji tego kraju, w którym wyraźnie słabną jego pierwotne cechy uralności.

Przemianom społecznym w skali europejskiej towarzyszą również zaskakujące niejednokrotnie koncepcje i teorie lingwistyczne, które mają, zdaniem autorki, moc „wywrotową”. Profesor Wojan zalicza do nich zagadnienia z zakresu lingwistyki genetycznej, za którymi stoją w roli fermentu intelektualnego nie językoznawcy, lecz... genetycy, co skutkuje między innymi lokowaniem języków „w innych niż dotychczas, ustalonych regionach i układach. Lingwistyka tradycyjna wie swoje... zaś genetyka lingwistyczna dostarcza coraz to bardziej zaskakujących argumentów dotyczących pochodzenia języków i etnogenezy ludów, które w różnych okolicznościach przyjęły te języki”.

Autorka wspomina również o kontrowersjach, jakie wywołały hipotezy sformułowane i ogłoszone przez fińskiego językoznawcę, fonetyka i dialektologa

z Uniwersytetu w Turku, Kaleviego Wiika, który w swoich monografiach *Euroopalaisten juuret* (2002) czy *Suomalaisten juuret* (2004) twierdził, że językiem fińskim posługiwano się na kontynencie europejskim już w czasach... zlodowacenia. Trzeba zaznaczyć, że punkt widzenia Wikka na temat etnogenezy populacji Finów opiera się na najnowszych osiągnięciach genetyki populacyjnej i teorii kontaktów językowych. Już chociażby ta zaskakująca teza fińskiego uczonego zachęca do zagłębienia się w lekturze recenzowanej książki. A tez podobnych do powyższej można znaleźć w danej monografii więcej i każda z nich pobudza do nowych przemyśleń natury lingwokulturowej i socjolingwistycznej.

W rozdziale pierwszym, *Pochodzenie języka fińskiego*, autorka omówiła kwestie genetyczne, ujmując je w trzech podrozdziałach: *Rodzina języków uralskich*, *Problemy taksonomii języków uralskich* oraz *Fiński w lidze języków*.

W rozdziale drugim znalazło się dziewięć podrozdziałów, w których zawarto wiedzę na temat języków fińskiej diaspory i enklaw. Wojan rozpoczęła wywód od przypomnienia podstawowych odmian języka fińskiego za granicą, po czym zajęła się prezentacją jego postaci, znanych jako: amerykański finglish (fingelska), australijski fiński (Aussie English), szwedzki fiński (sverigefinska), vermlandzki (fiński leśny sawoński), fiński tornedalski (meänkieli), kweński fiński, ingryjski fiński, a zakończyła spostrzeżeniami o imigranckich dialektach mieszanych (brazylijski Penedo).

W rozdziale trzecim *Języki fińskie w Finlandii* autorka nawiązała w poszczególnych podrozdziałach do siedmiu tematów: *Potoczne kategoryzowanie języków fińskich*, *Etnolekty karelskie*, *Etnolekty fińskich Saamów*, *Fińskie języki migowe*, *Fiński szwedzki – bilingwizm w Finlandii*, *Języki krajowe Finlandii*, *Fiński romski*.

W rozdziale czwartym Wojan zajęła się charakterystyką fińskich dialektów, rozpoczynając swoją wypowiedź od dokonania systematyki dialektów, aby następnie przybliżyć czytelnikowi grupę dialektów południowo-zachodnich, a po nich – w następujących po sobie podrozdziałach – południowo-zachodnie dialekty przejściowe oraz grupy dialektów zróżnicowanych geograficznie i lokalnie: należących do regionu Häme (tawastiackich), południowoostrobotnickich, środkowo- i północnoostrobotnickich, północnych, sawońskich, południowo-wschodnich.

W rozdziale piątym zatytułowanym *Dyglosja w języku fińskim* w ramach podrozdziałów zostały omówione następujące zagadnienia: *Zjawisko dyglosji*, *Potoczny język fiński*, *Dialekt helsiński – stadi*, *Gwara środowisk kobiecych – kyökkisuomi*.

W rozdziale szóstym dotyczącym fińskich języków skonstruowanych autorka przybliżyła takie kwestie, jak: *Uproszczony fiński – selkokieli*, *Budinos*, *Samboka*, *Nasika*, *Quenya*, *Pandunia*, *Kënta-käxli*, *Gry językowe*.

Do rozdziału siódmego, traktującego o *Osobliwościach języka fińskiego*, Wojan włączyła poniższe podrozdziały: *Cechy uralskie*, *System fonologiczny*, *Chronimy*,

Cechy tonalności, Sandhi, Harmonia wokaliczna, Wymiana stóp (astevaihtelu), Wariantywność tematów fleksyjnych i alternacje głoskowe, System przypadków, Brak kategorii rodzaju i rodzajnika, Sufiksy posesywne, Odmiana czasownika, Bezokoliczniki, Przeczenie – czasownik cząstkowy (kieltoverbi), Osobliwości składni.

W rozdziale ósmym, zbierającym i porządkującym współczesną wiedzę o *Praojczyźnie Ugrofinów*, znalazły się kwestie klasyczne, jak: *Pochodzenie Finów, Pierwsze wiadomości o Fennach* oraz *Etymologia etnonimów Finlandia i Suomi*.

Rozdział dziewiąty, *Pierwsze fińskie pomniki piśmiennictwa*, zawiera następujące podrozdziały: *Najstarsze zabytki ugrofińskie, Protopismo węzełkowe Finów nadbałtyckich, Karbowane kije, Fińskie inskrypcje runiczne, Karelskie inskrypcje runiczne, Nowogrodzkie gramoty brzozowe, Pierwszy alfabet karelski, Najstarsze zapisy tekstów bałtyckofińskich, Najstarsze fińskie zapisy tekstów.*

Rozdział dziesiąty, *Kontakty językowe polsko-fińskie*, ma dla Polaka, jak sądzę, szczególną wartość poznawczą, ponieważ autorka ujawnia w nim wiedzę na temat wczesnych kontaktów kulturowych polsko-fińskich, pisze o występowaniu sławizmów w języku fińskim i fennizmów w języku polskim, zdaje sprawę ze stanu leksykografii polsko-fińskiej i przedstawia wykaz słowników polsko-fińskich.

Omawiana książka satysfakcjonująco i interesująco wypełnia dotkliwą lukę literaturową i dostarcza czytelnikowi polskiemu wartościowego tekstu w jego języku ojczystym. Monografia ta stała się zarazem rzetelnym narzędziem dydaktycznym, ponieważ powstawała głównie z myślą o rodzimych studentach fennistyki. Ta cenna poznawczo i konstrukcyjnie książka spełnia z naddatkiem postawione przez autorkę wielorakie i ambitne cele. Z obowiązku opiniodawczego wypada dodać, że pierwotnym impulsem naukowym do powstania recenzowanego dzieła stało się studium Wojan *Zrozumieć język fiński*, opublikowane w ramach serii naukowej *Speculum Linguisticum II* (2014), redagowanej przez profesora Jana Wawrzyńczyka. Monografia profesor Wojan nie tylko znacznie poszerza obszerny artykuł rozpoznawczy, lecz ponadto skrupulatnie aktualizuje różnorodne złożone kwestie językowe i kulturowe, jakich doświadcza obficie świat, Europa i sama Finlandia.

Grzegorz Ojcewicz